

Αναζητήσεις και Επιλογές

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ

Του *Νικήτα Παρίση**

ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ τα ποιήματα, ή και τις ποιητικές συνθέσεις, που είχαν την «καλή» τύχη να γίνουν έντεχνα τραγούδια. Κάποια απ' αυτά, ως ποιητικές πραγματώσεις, δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά μικρές λυρικές στιγμές, που δύσκολα προκαλούσαν έναν πρώτο κραδασμό. Απ' τη στιγμή όμως που μια άλλη τέχνη τα επένδυσε στο μουσικό της ρυθμό, τα ανέδειξε και τα έδωσε απ' τη σκόνη του χρόνου. Καθώς μάλιστα τα τραγουδάμε, συναντούν πιο εύκολα την προσωπική μας παθολογία και μας προκαλούν τη στιγμιαία δόνηση. Έτσι, μοιάζουν να έχουν αποκτήσει συγκινησιακή επιφάνεια, που δεν την είχαν ως ποιητικά κείμενα.

Σ' αυτές τις περιπτώσεις, το μικρό λυρικό ποίημα, ντυμένο στο μουσικό ρυθμό, ξεφεύγει απ' την όποια του ποιητική υποθερμία και αναπηρία και αποκτά μιαν άλλη, εξωποιητική κυρίως, λειτουργία, αφού το ποίημα φτάνει στον αποδέκτη του πιο πολύ ως μελικό γεγονός παρά ως ένταση και ρυθμός ποιητικού λόγου. Αλλά και γενικότερα η μελοποιημένη ποίηση, σημαντική και ασήμαντη, όταν συλλειτουργεί με τους ρυθμούς μιας άλλης τέχνης, μεταλλάσσεται και αλλοιώνεται. Αυτή η μεταλλαγή πρέπει να προσμετρηθεί ως ένα είδος αλλοιωτικής και ιδιότυπης «φθοράς». Ενωώ ότι το ποίημα από λεκτικό γεγονός, που προϋποθέτει και προκαλεί την αναγνωστική μας προσέγγιση, μεταβάλλεται σε μουσικό άκουσμα.

ΑΝ ΔΕΧΘΟΥΜΕ αυτή τη μετά-πτωση από το λόγο της ποίησης στο «λόγο» της μουσικής, το καίριο και το κάθετο ερώτημα που τίθεται, είναι το ακόλουθο: ο λεκτικός ήχος της ποίησης, καθώς συνηγεί με το μελωδικό «λόγο» της μουσικής, διατηρείται αλώδωτος ή μήπως ακυρώνεται αφανισμένος ή, έστω, αλλοιωμένος μέσα στο ρυθμικό γεγονός της μετα-ποιητικής μελωδίας;

Βέβαια, ο γραμματολογικός ρητορισμός, που είναι φυσικό να αρέσκειται σε ηχηρές διαπιστώσεις, θα παρέκαμπτε το ερώτημα ως ψευδοπρόβλημα. Θα μιλούσε, με μεγαλόστομη έπαρση, για αναγεννητική επανασύζευξη ποίησης και μουσικής και μάλιστα στο αρχαϊκό ιδανικό σχήμα, που θέλει την ποίηση συλλογικό τραγουδικό γεγονός της ανθρώπινης κοινότητας και όχι αναγνωστική ενασχόληση, σε ώρες αργές, του μοναχικού ατόμου. Ο αρχαϊκός όμως λυρισμός, που κάποτε ορθώθηκε, ως ανατροπή και ρωμάλια μονοσημία του επικού λόγου, συλλειτουργούσε με τη μουσική, κάποτε και με το χορό, σε κοινότητες «κλειστές», όπου οι άνθρωποι δένονταν σε μια συλλογικότητα κοινών μύθων.

Σήμερα, όμως, όταν οι άνθρωποι «δένονται» σε μια τραγουδιστική συλλογικότητα, ο καθένας κλεισμένος στις εντάσεις και στην τυραννία της ατομικής του παθογένειας, ζει και ερμηνεύει το ποιητικό - τραγουδιστικό γεγονός πιο πολύ ως έκφραση της προσωπικής - ιδιωτικής περιπέτειας. Η έλλειψη ή και το θρυμματίσμα της κοινοτικής ζωής δεν επιτρέπει στη σύζευξη ποίησης και μουσικής να επαναλειτουργήσει ως συλλογική και ομόροπη συγκίνηση. Απομένει δέβαια, σε διαμετρική αντιθετικότητα με τα προηγούμενα, η περίπτωση που το τραγουδιστικό - ποιητικό γεγονός αποκτά μια συλλογική, ταξική ή παραταξιακή, λειτουργικότητα. Σ' αυτές τις στιγμές ο ιός, με τον οποίο δένονται τα άτομα σε συμπενούσα ομάδα, είναι μια μαχόμενη ή παραγωνισμένη ή και περιθωριοποιημένη ιδεολογία. Σ' αυτή την περίπτωση το τραγούδι - ποίημα δεν πάσχει από επίπεδη και άχρωμη λυρικότητα, αλλά διερμηνύει ως διαμαρτυρία ή εναντίονα ιαχή τους συνάδοντες.

ΩΣΤΟΣΟ, στα όσα έχουν προηγηθεί, δεν θα ήταν δύσκολο να υψωθεί, άνετα και μάλλον πειστικά, ο αντιρροισιακός λόγος. Πυκνά διατυπωμένος θα υποστήριζε ότι ο μελοποιημένος ποιητικός λόγος ξεφεύγει από τη στεγανή του κλειστότητα, που την οικειώνονται οι λίγοι και οι τόξα εκλεκτοί, και γίνεται κτήμα των πολλών. Η ένταση αυτή είναι ιδιαίτερα ισχυρή και κερδίζει εύκολα την ολική μας κατάφαση. Η βασική της θέση είναι ότι η κλειστή, ερμητική, ίσως και η σκοτεινή ποιητική γραφή, ανοίγοντας τη σκληρή της

επιφάνεια, θα πρέπει, με το ρυθμό της συνοδευτικής μελωδίας, να περάσει στο στόμα και στη συγκίνηση των πολλών. Βέβαια, σε όλα αυτά, όχι λίγες φορές, υπάρχει μια λανθάνουσα ή και φωναχτή καπήλευση του ιερού δικαιώματος της ισότητας ή, έστω, της συμμετοχικότητας στα πνευματικά αγαθά. Αλλά αυτό το παρά-πλευρο θέμα θα μας πήγαινε αλλού.

ΟΜΩΣ το πρόβλημα πιστεύω ότι παραμένει ανοιχτό: η ποιητική γραφή, καθώς περνάει στους πολλούς, ως αδόμητος βέβαια λόγος, πόσα στοιχεία κρατάει από την εσωτερική της γεωμετρία και ρυθμικότητα και πόσα «θυσιάζει» στην αναγκαιότητα της μελωδικής επένδυσης; Αλλά ας γίνω πιο συγκεκριμένος, επιλέγοντας ένα μάλλον εύκολο είδος ποιητικής γραφής. Όσοι τραγουδούν το σεφερικό ποίημα «Η άρνηση», δεν ξέρω πόσο υποψιάζονται ότι το ποίημα στην εσωτερική του λογική είναι διαρθρωμένο στο σχήμα μιας τριαδικής θέσης - άρσης. Ακόμα δεν ξέρω αν γίνεται αισθητό ότι ο ποιητής, μιλώντας με ρηματική πληθυντικότητα, ανάγεται σε μια ομοιόπαθη κατηγορία ανθρώπων, που «αισθηματικοί, μέσοι και σπαταλημένοι», σκόρπισαν τη ζωή τους ως εραστές του τίποτα, μέχρι που συνειδητοποιώντας την άσκοπη σπατάλη της ζωής, πήραν την απόφαση να την αλλάξουν.

Συμπερασματικά και με κάποιο ίσως δισταγμό, θα υποστηρίξω ότι εύκολος ακουστικός μας εθισμός στο ρυθμό της μελωδίας μας κάνει κάπως αδιάφορους στο να διερευνήσουμε, κάτω απ' τη μουσική επιφάνεια, το υπόστρωμα και τη νοηματική οικονομία της ποιητικής γραφής. Εξάλλου, αυτή ακριβώς η εθισμένη στο μέλος κι όχι στον ποιητικό λόγο ακουστική μνήμη, λειτουργεί μ' έναν «αντιποιητικό» τρόπο. Θέλω να πω ότι, καθώς δεν υπάρχει οπτική αίσθηση και δίωση της ποιητικής γραφής ως «ζωντανής» εικόνας γραμμένου και ορατού λόγου, κάθε φορά που η μνήμη ανακαλεί στην επιφάνεια τα «πράγματα», πιο πολύ αρθρώνει το μουσικό «λόγο» και λιγότερο τον ποιητικό. Αν μάλιστα τύχει η ποιητική γραφή να είναι έντονα νεοτερική και φροτισμένη με στοιχεία ανοίγεια για τη μέση αντίληψη, η μνημονική ανάκληση παρουσιάζει κενά, χάσματα και σιωπές, θρυμματίζοντας έτσι τη ροή του ποιητικού λόγου.

ΣΤΙΣ ΠΟΛΥΣΤΙΧΕΣ ειδικότερα συνθέσεις αυτό το θρυμματίσμα της ποιητικής γραφής μοιάζει να είναι γεγονός αναπότρεπτο. Το προκαλεί πρώτα η αποασματική επιλεκτικότητα του μελοποιού συνθέτη που «καταστρέφει» τη ροή της ποιητικής γραφής. Παράλληλα, όσο ευρύχωρη κι αν είναι η ακουστική μνήμη, αποκλείεται να μην είναι χασματική στη συγκράτηση μιας απλωμένης ποιητικής σύνθεσης. Στην πρώτη, δέβαια, περίπτωση, εφόσον

μελοποιούνται εκλεκτικά ορισμένα μόνο αποσπάσματα, η μεγάλη ποιητική σύνθεση αποδομείται, υπονομεύεται ως νοηματική συνέχεια και αυτή η αποσάθρωση το αναδιτάσσει το ποίημα σε μιαν άλλη διαφορετική «οικονομία». Μήπως, λοιπόν, ενώ η επενδυτική μελωδία προβάλλεται ως προσοχή ακεραιότητα, ο ποιητικός λόγος που την ντύθηκε, απομένει ενχάριστο αλλά λειψό και υπονομευτικό άκουσμα, αφού η οικείωση μαζί του θα απαιτούσε δύθισμα και όχι μόνο τραγουδιστική επαφή με την ποιητική γραφή;

Καταλήγοντας, θα έλεγα ότι ο ποιητικός λόγος προκαλεί στον επαρκή αναγνώστη ένα αίσθημα εύφορης διάθεσης, που αποκαθαίρει λυτρωτικά ή ταράζει σεισμικά το μυαλό και την ψυχή. Αντίθετα, η μελοποιημένη ποιητική γραφή δημιουργεί ένα μεταίσθημα, που είναι άλλου γένους συγκίνηση και ριζικά διαφορετική απ' αυτό που εισπράττουμε, όταν πλησιάζουμε το σώμα της ποίησης με αργό, έμπειρο και ανιχνευτικό χέρι.

* Ο κ. Νικήτας Παρίσης είναι φιλόλογος συγγραφέας.